

Folkhälsomyndigheten

Indikatorbeskrivning

Oregistrerad alkoholanskaffning

Datum: 2025-10-24

Indikatoruppgifter

Indikatornamn: Oregistrerad alkoholanskaffning
Indikatoransvarig myndighet/organisation: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)
Indikatortyp: Utfallsindikator
Redovisningsnivå: Riket

Källa

Namn på undersökning: Monitormätningarna
Ansvarig myndighet/organisation: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

Beskrivning av register/undersökning:

Monitormätningarna genomförs i den svensktalande befolkningen 17–84 år. Datainsamlingen sker med hjälp av ett frågeformulär som besvaras via telefonintervju eller (sedan 2019) en digital enkät, vilken distribueras till respondenterna via en sms-länk. Urvalet dras ur PAR-konsument, som är en databas med samtliga för undersökningen tillgängliga telefonabonnenter. Urvalet är individbaserat och personer med fasta telefonnummer och/eller mobilnummer ingår. Nya urval genomförs varje vecka och varje urval bearbetas under en fyraveckorsperiod. Intervjuer genomförs löpande under året under alla veckodagar, förutom storhelger. Totalt deltar ungefär 350 personer i veckan, vilket motsvarar drygt 18 000 personer per år. Under perioden 2018–2020 ställdes alkoholvanefrågorna endast till en begränsad del av urvalet. För mer information, se publicerade rapporter från Monitormätningarna på CAN:s hemsida www.can.se.

Metodbeskrivning

Indikatordefinition:

Indikatorn avser liter ren alkohol (100 %) per invånare 15 år och äldre. Oregistrerad alkoholanskaffning består av resandeförd alkohol, köp av smugglad alkohol, hemtillverkad alkohol (inklusive hembränd sprit) och köp av alkohol över internet. För en mer utförlig beskrivning av indikatorn se 'Indikatorbeskrivning'.

Specifisering av variabler:

Indikatorn är uppdelad i två segment. Ett segment avser nuvarande metod från och med 2019 och ett segment avser tidigare metod fram till 2019.

Oregistrerad alkoholanskaffning består av fyra olika kategorier: 1. resandeförd alkohol 2. köp av smugglad alkohol 3. hemtillverkad alkohol, inklusive hembränd sprit 4. köp av alkohol över internet (Systembolagets försäljning online ingår inte i denna kategori).

Följande frågor ligger till grund för beräkningarna av den oregistrerade alkoholanskaffningen:

1. Resandeförd alkohol Frågeformulering: 'Har du varit utomlands någon gång under de senaste 30 dagarna? (Även dagsresor till t.ex. Danmark och Finland räknas)' Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Om man varit utomlands under de senaste 30 dagarna: Frågeformulering: 'Hur många gånger har du varit utomlands under de senaste 30 dagarna?' Svar: Antal gånger.

Frågeformulering: 'Tog du med dig hem något av följande i samband med din senaste utlandsresa?' Alkohol - Svartalternativ: 'Ja', 'Nej', 'Osäker' eller 'Vet ej'. Cigaretter - Svartalternativ: 'Ja', 'Nej', 'Osäker' eller 'Vet ej'. Snus - Svartalternativ: 'Ja', 'Nej', 'Osäker' eller 'Vet ej'.

Fråga till de respondenter som uppgivit att de tagit med sig alkohol hem: Frågeformulering: 'Tog du med dig alkoholen själv eller tillsammans med andra, t.ex. din sambo eller partner?' Svartalternativ: 'Ensam', 'Tillsammans med andra' eller 'Vet ej/ej svar'.

Fråga till de respondenter som tog med sig alkoholen tillsammans med andra: Frågeformulering: 'Kan du avgöra hur mycket ni tog med er tillsammans?' Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Fråga till de respondenter som tog med sig alkoholen tillsammans med andra och kan avgöra hur mycket man tog med sig tillsammans: Frågeformulering: 'Hur många vuxna, inklusive dig själv, var ni som tog med den alkoholen tillsammans?' Svartalternativ: '2 personer', '3 personer', '4 personer', '5 personer', '6 personer', '7 personer', '8 eller fler personer' eller 'Kan ej avgöra/Vet ej'.

Följande fråga ställs både till dem som tog med sig alkoholen själva eller tillsammans med andra: Frågeformulering: 'Vilka alkoholdrycker tog du/ni med den senaste gången du/ni kom hem från en utlandsresa?' Svartalternativ: 'Vin', 'Starkvin', 'Starköl', 'Sprit', 'Starkcider', 'Alkoläsk' eller 'Vet ej'.

Fråga om mängden av respektive dryck man tog med sig vid den senaste gången man kom hem från en utlandsresa: Frågeformulering: 'Hur mycket/typ av dryck/ tog du/ni med?' Respondenten kan uppge antingen antal centiliter eller antal förpackningar och förpackningsstorlekar enligt följande: '5 cl', '10 cl', '20 cl', '25 cl', '27,5 cl', '33 cl', '35 cl', '50 cl', '70 cl', '75 cl', '100 cl (1 liter)', '150 cl (1,5 liter)', '300 cl (3 liter)', '500 cl (5 liter)', '1 flak 24 burkar 33 cl', '1 flak 24 burkar 50 cl' eller 'Annan förpackningsstorlek'.

Detta upprepas för varje typ av dryck man tagit med.

2. Köp av smugglad alkohol Definition av smugglad alkohol som delges respondenterna: Med smugglad alkohol menar vi alkoholdrycker som någon eller några personer fört in i Sverige i syfte att säljas vidare för att tjäna pengar på det. Följande frågor ställs separat för sprit, vin, starköl och starkcider:

Frågeformulering: 'Har du köpt smuggel- /typ av dryck/ under de senaste 30-dagarna?' Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Om respondenten har köpt smugglad alkohol: Frågeformulering: 'Hur många gånger har du köpt smuggel- /typ av dryck/ under de senaste 30 dagarna?' Svartalternativ: Antal gånger.

Frågeformulering: 'Hur mycket smuggel/typ av dryck/ köpte du senaste gången?' Respondenten kan uppge antingen antal centiliter eller antal förpackningar och förpackningsstorlekar enligt följande förpackningsstorlekar: '5 cl', '10 cl', '20 cl', '25 cl', '27,5 cl', '33 cl', '35 cl', '50 cl', '70 cl', '75 cl', '100 cl (1 liter)', '150 cl (1,5 liter)', '300 cl (3 liter)', '500 cl (5 liter)', '1 flak 24 burkar 33 cl', '1 flak 24 burkar 50 cl' eller 'Annan förpackningsstorlek'.

Detta upprepas för varje typ av dryck man köpt.

3. Hemtillverkad alkohol, inklusive hembränd sprit Vin och öl: Frågeformulering: 'Har du själv någon gång under de senaste 30 dagarna färdigställt och tappat upp hemtillverkat vin/öl?' Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Fråga till de respondenter som gjort det: Frågeformulering: 'Ungefär hur många liter vin/öl blev färdigt?' Svartalternativ: Anges i liter.

Sprit: Hemtillverkning av sprit fångas upp med hjälp av konsumtionsfrågor om såväl konsumerad mängd sprit totalt sett och konsumerad mängd hembränd sprit enligt följande frågestruktur:

Frågeformulering: 'Hur ofta har du druckit sprit/hembränd sprit under de senaste 30 dagarna?' Svartalternativ: 'I stort sett varje dag', '4-5 gånger i veckan', '2-3 gånger i veckan', 'Ungefär 5-6 gånger', 'En gång i veckan', 'Ungefär 2-3 gånger', 'Ungefär 1 gång', 'Aldrig' eller 'Vet ej'.

Fråga till de respondenter som uppgivit att de druckit sprit/hembränd sprit: Frågeformulering: 'När du druckit sprit/hembränd sprit ungefär hur mycket har du då druckit?' Svartalternativ: 'Halvflaskor (37,5 cl)', 'Helflaskor (75 cl)', 'Glas (drinkar/snapsar)', 'Centiliter' eller 'Vet ej'.

Hela frågebatteriet ställs separat för respektive alkoholdryck, inklusive sprit samt för hembränd sprit.

4. Köp av alkohol över internet Definition angående köp av alkohol på internet som delges respondenterna (frågorna gäller inte några beställningar eller köp hos systembolaget via internet): Frågeformulering: 'Har du, under de senaste 30 dagarna, beställt alkohol via internet eller telefon för leverans till dig i Sverige? Vi menar inte alkohol som du själv eller någon annan fört in till Sverige i samband med någon resa.' Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Fråga till dem som svarat 'Ja': Frågeformulering: 'Hur många gånger har du gjort det under de senaste 30 dagarna?' Svartalternativ: Antal gånger.

Frågeformulering: 'Vilka alkoholdrycker beställde du den senaste gången du gjorde en beställning?' Svartalternativ: 'Vin', 'Starkvin', 'Starköl', 'Sprit', 'Starkcider/alkoläsk' eller 'Vet ej'.

Frågeformulering: 'Hur mycket /typ av dryck/beställde du?' Respondenten kan uppge antingen antal centiliter eller antal förpackningar och förpackningsstorlekar enligt följande: '5 cl', '10 cl', '20 cl', '25 cl', '27,5 cl', '33 cl', '35 cl', '50 cl', '70 cl', '75 cl', '100 cl (1 liter)', '150 cl (1,5 liter)', '300 cl (3 liter)', '500 cl (5 liter)', '1 flak 24 burkar 33 cl', '1 flak 24 burkar 50 cl' eller 'Annan förpackningsstorlek'.

Detta upprepas för varje typ av dryck man beställt.

Köp på Systembolaget I beräkningarna av den oregistrerade anskaffningen används även svar på frågor om köp av alkohol på Systembolaget. Nedanstående frågor används:

Frågeformulering: 'Har du handlat alkoholdrycker på Systembolaget, eller på något av deras utlämningsställen, någon gång under de senaste 30 dagarna?' Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Frågor till dem som svarat att 'Ja': Frågeformulering: 'Hur många gånger har du gjort det under de senaste 30 dagarna?' Svartalternativ: Antal gånger.

Frågeformulering: 'Vilka alkoholdrycker handlade du den senaste gången du handlade på Systembolaget eller utlämningsställe?' Svartalternativ: 'Vin', 'Starkvin', 'Starköl', 'Sprit', 'Starkcider/alkoläsk' eller 'Vet ej'.

Frågeformulering: 'Hur mycket/typ av dryck/köpte du?' Respondenten kan uppge antingen antal centiliter eller antal förpackningar och förpackningsstorlekar enligt följande: '5 cl', '10 cl', '20 cl', '25 cl', '27,5 cl', '33 cl', '35 cl', '50 cl', '70 cl', '75 cl', '100 cl (1 liter)', '150 cl (1,5 liter)', '300 cl (3 liter)', '500 cl (5 liter)', '1 flak 24 burkar 33 cl', '1 flak 24 burkar 50 cl' eller 'Annan förpackningsstorlek'.

Detta upprepas för varje typ av dryck man köpt.

Beskrivning av beräkning:

1. Resandeförd alkohol Antal förpackningar av respektive dryck respondenten tog med sig hem vid den senaste resan summeras till en volym av respektive dryck och totalt. Denna mängd multipliceras med antal gånger respondenten varit utomlands under de senaste 30 dagarna. De respondenter som tog med

sig dryckerna tillsammans med någon eller några andra får sina mängder införd alkohol dividerade med det antal personer man tog med sig dryckerna tillsammans med. (Om exempelvis en respondent tar med sig 10 liter vin tillsammans med sin partner divideras den mängden med två, vilket innebär att respondentens införda mängd blir 5 liter.) Detta tillvägagångssätt används för att undvika att samma mängd alkohol uppges av flera personer. De införda mängderna drycker räknas om till antal liter 100 procent ren alkohol.

2. Köp av smugglad alkohol Antal förpackningar av respektive dryck respondenten köpt vid det senaste tillfället summeras till en volym av respektive dryck. Dessa volymer multipliceras med antalet gånger man köpt smugglad alkohol under de senaste 30 dagarna. Dessa mängder dryck räknas därefter om till antal liter 100 procent ren alkohol.
3. Hemtillverkad alkohol, inklusive hembränd sprit De mängder vin och öl som respondenterna har färdigställt räknas om till liter 100 procent ren alkohol. Mängden hembränd sprit beräknas med hjälp av konsumtionsfrågorna om de konsumerade mängderna sprit respektive hembränd sprit. Andelen hembränd sprit av den totala spritkonsumtionen (p) används för att beräkna den totala konsumtionen av hembränt på nationell nivå enligt följande ekvation: $T = \text{ÖS} + pHT$ I ekvationen står T för den totala spritkonsumtionen i landet, pHT är andelen hembränt av den totala spritkonsumtionen. Konsumtionen, eller mer korrekt anskaffningen, av all övrig sprit betecknas med ÖS (försäljning på Systembolaget och restaurangerna samt de beräknade delmängderna oregistrerad sprit, förutom hembränt). Tecknet $*$ i ekvationen är ett multiplikationstecken.
4. Köp av alkohol över internet Antalet förpackningar av respektive dryck respondenten köpt vid det senaste tillfället summeras till en volym av respektive dryck. Dessa volymer multipliceras med antalet gånger man beställt alkohol på det sättet under de senaste 30 dagarna. De beställda mängderna drycker räknas därefter om till antal liter 100 procent ren alkohol.

Beräkning av mängden oregistrerad alkoholanaffning i befolkningen Först beräknas de genomsnittliga mängderna resandeförd alkohol, köp av smugglad alkohol, beställt via internet samt hemtillverkad alkohol (bortsett från hembränt som beräknas separat, se ovan), separat för respektive dryck, bland respondenterna i liter 100 procent alkohol. Därefter räknas dessa mängder om till totala volymer anskaffad alkohol i de olika kategorierna genom att multiplicera de genomsnittliga mängderna bland respondenterna med antalet personer som är 15 år och äldre i befolkningen. Dessa beräknade mängder är dock lägre än de verkliga volymerna i befolkningen framförallt på grund av tre faktorer. Den första är att ålderskategorierna inte är de samma, 17-84 år i frågeundersökningarna jämfört med 15 år och äldre i redovisningen av den oregistrerade anskaffningen. Den andra är att respondenter generellt sett underrapporterar sina mängder anskaffad alkohol på grund av glömska och sociala förväntningar. Den tredje är att storkonsumenter är överrepresenterade i bortfallet.

För att korrigera för dessa faktorer används ett uppräkningsförfarande. Detta uppräkningsförfarande baseras på skillnaden mellan respondenternas uppgivna köp av alkohol på Systembolaget och Systembolagets faktiska försäljning. Skillnaden mellan dessa används som ett mått på underrapporteringen och räknas om till en kvot som används för att räkna upp de olika delmängderna oregistrerad alkohol. Genom denna uppräkning korrigeras de beräknade volymerna för de två första faktorerna. Tidigare forskning har även visat att personer som generellt dricker mycket alkohol i större utsträckning är överrepresenterade i bortfallet. Ett separat uppräkningsförfarande används för att korrigera även för detta. Se CAN-rapporterna 202 och 207 för mer information om dessa beräkningar och uppräknningar.

De som deltar i undersökningen viktas sedan 2019B med hänsyn till variablerna kön, ålder, utbildningsnivå, utländsk bakgrund och region (SKR-region). Till och med 2019A viktades resultaten med avseende på kön, ålder och region (H-region). För mer information, se CAN-rapport 182, 201, 202, 204, 207 och 221.

Svarsfrekvens:

Bortfallet i Monitormätningarna har ökat under perioden, vilket är en generell utveckling för den här typen av undersökningar. Från 2004 till 2007 uppgick bortfallet till ungefär 50 %, för att sedan öka. Under perioden 2016–2018 låg det på 74 % för att under 2019 minska till 72 %. Under 2020 uppgick bortfallet till 67 %, 2021 till 66 % och under 2022 till 69 %. Under 2023 och 2024 uppgick bortfallet återigen till 72 procent. Det är

dock viktigt. Det som definieras som bortfall i undersökningen är gruppen av personer som av olika skäl inte gått att nå för intervju eller som inte velat ingå i undersökningen. Denna grupp har dock ersatts av andra personer från urvalet som intervjuats istället för att erhålla det önskade antalet respondenter. För mer information se CAN-rapporter 202 och 221.

Jämförbarhet över tid

Till följd av metodologiska förbättringar (utökad svars väg och förfinad viktvariabel) är resultaten inte fullt jämförbara före och efter 2019. Detta år genomfördes parallella datainsamlingar för att kunna effekterna på resultaten med tidigare (2019A) och nuvarande (2019B) metodik.

Utvecklingsarbete

Vid halvårsskiftet 2013 genomfördes vissa förändringar i den metodik som används i Monitormätningarna. Innan ändringen var urvalet ett telefonnummerbaserat representativt befolkningsurval av svensktalande personer. Det omfattade hushållstelefonnummer med kompensation för hemliga telefonnummer. Ett urval drogs per månad och intervjuerna genomfördes under drygt två veckor varje månad. Numera används ett individbaserat urval och intervjuerna genomförs kontinuerligt, med ungefär 350 intervjuer per vecka. Ett nytt urval dras varje vecka och det bearbetas under fyra veckor. Åldersintervallet för personerna i urvalet ändrades från 16–80 år till 17–84 år, förändringarna har dock påverkat resultaten i liten utsträckning, vilket innebär att de redovisade uppgifterna är jämförbara över tid. För mer information om de förändringar som genomfördes 2013, se CAN-rapporterna 140 och 142. Vid årsskiftet 2019/2020 genomfördes en möjlighet för respondenterna att besvara enkäten via en digital version skickad till dem via sms. För en beskrivning av denna metodförändring och dess effekter, se CAN-rapporterna 202 och 207. CAN:s rapporter kan hämtas från hemsidan: www.can.se